

Leszek Sługocki

Glosa do uchwały składu siedmiu
sędziów Sądu Najwyższego z 6
kwietnia 1989 r.
WZP1/89/OSNKW1989, nr 3-4, poz. 24

Palestra 35/1-2(397-398), 52-55

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

GŁOSA do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 6 kwietnia 1989 r. WZP 1/89 /OSNKW 1989, nr 3-4, poz. 24/

Sędzia biorący udział w jakimkolwiek stadium postępowania karnego w podejmowaniu postanowień w kwestii tymczasowego aresztowania określonej osoby podlega wyłączeniu na podstawie art. 31 § 1 k. p. k. od udziału w rozstrzygnięciu wniosku o odszkodowanie za oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie tej osoby.

I. Skład trzech sędziów Izby Wojskowej Sądu Najwyższego przedstawił rozszerzonemu składowi na podstawie art. 13 pkt 5 i art. 19 ust. 2 ustawy z 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym /Dz. U. Nr 45, poz. 241/¹ zagadnienie prawne, budzące poważne wątpliwości, a sformułowane jak następuje:

„Czy sędzia biorący udział w wydaniu postanowień decydujących o stosowaniu środka zapobiegawczego - tymczasowego aresztowania względem osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa może również uczestniczyć w rozstrzygnięciu wniosku o odszkodowanie za oczywiście niesłuszne aresztowanie tej samej osoby /art. 487 § 4 k. p. k./, a jeżeli nie - to czy jest on wyłączony od udziału w sprawie z mocy prawa /art. 30 § 1 pkt 6 k. p. k./, czy też w takim wypadku zachodzi tylko przesłanka określona w art. 31 k. p. k.”

Sąd Najwyższy postanowił udzielić odpowiedzi, której treść została wyżej przytoczona.

II. Sędzia wyłączony jest od udziału w sprawie bądź z mocy prawa /art. 30 § 1 i § 3 k. p. k./, bądź jeżeli pomiędzy nim a jedną ze stron zachodzi stosunek osobisty tego rodzaju, że mógłby wywołać wątpli-

wości co do bezstronności tego sędziego /art. 31 § 1 k. p. k./.

Wyłączenie z mocy prawa eliminuje danego sędziego od udziału w sprawie w ściśle określonych przez art. 30 k. p. k. sytuacjach i jako takie nie podlega wykładni rozszerzającej, gdyż są to przepisy wyjątkowe. Dany sędzia nie może brać udziału w danej sprawie /*iudex inhabilis*/.

Tak więc w zakresie postępowania o odszkodowanie za oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie danej osoby, sędzia biorący udział w jakimkolwiek stadium postępowania karnego w podejmowaniu postanowień w kwestii tymczasowego aresztowania danej osoby, nie ulega wyłączeniu z mocy prawa na podstawie art. 30 § 1 pkt 6 k. p. k., jak to poddawało pod rozagę pytanie prawne. Przepis ten bowiem dotyczy uczestniczenia sędziego w niższej instancji w wydaniu zaskarżonego orzeczenia lub wydania zaskarżonego zarządzenia. Tymczasem rozstrzygnięcie wniosku o odszkodowanie za oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie danej osoby jest rozstrzygnięciem o nowym wniosku /nowa sprawa/, a więc nie zachodzi sytuacja uczestniczenia w niższej instancji, ani nie może zachodzić kwestia następstw rozpatrywania w wyższej instancji zaskarżonego zarządzenia, gdyż o tymczasowym aresztowaniu można jedynie orzec postanowieniem /art. 211 k. p. k./ lub w wyroku skazującym /art. 217 § 3 k. p. k./.

Zastosowanie art. 30 § 1 pkt 6 k. p. k. do rozstrzygnięcia wniosku o odszkodowanie za oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie danej osoby byłoby możliwe tylko wówczas, gdyby dany sędzia orzekał o danym wniosku /wchodził w skład sądu orzekającego/, a mielibyśmy do czynienia

z rozpoznawaniem zażalenia przez Sąd Najwyższy /obecnie apelacyjny/ - art. 488 § 3 k. p. k.².

Przypuszczam, że przyczyną postawienia w pytaniu prawnym pod rozwagę art. 30 § 1 pkt 6 k. p. k. był fakt, iż w niepublikowanym postanowieniu z 15 lipca 1983 r., II KZ 70/83, Sąd Najwyższy stanął na stanowisku wyłączenia sędziego, który wypowiedział się w przedmiocie odszkodowania za oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie, właśnie zwołaniem się na art. 30 § 1 pkt 7 k. p. k.³.

Natomiast wyłączenie sędziego na podstawie art. 31 § 1 k. p. k. /gdy pomiędzy nim a jedną ze stron zachodzi stosunek osobisty tego rodzaju, że mógłby wywołać wątpliwości co do bezstronności tego sędziego/ akcentuje jako podstawę wyłączenia stosunek osobisty. Sformułowanie to oznacza, iż nie chodzi o stosunek zaistniały w sprawie, lecz poza sprawą, gdyż rozpoznawanie sprawy jest dla sędziego wykonywaniem jego stanowiska urzędowego, a nie sytuacją osobistą. Rozpoznawanie przez sędziego sprawy nie stwarza u danego sędziego osobistego stosunku do danego podejrzanego bądź czy oskarżonego.

Stosunek osobisty, to znajomość, przyjaźń, uczucie, niechęć, łączność lub rozbieżność interesów, a także wypowiedanie przez sędziego poglądu na istotę sprawy podlegającej osądzeniu⁴. Dlatego sędzia, do którego odnosi się sytuacja stosunku osobistego nie jest wyłączony z mocy prawa, choć jego wyłączenie nastąpić może z urzędu /art. 32 § 1/, a także na żądanie sędziego albo na wniosek strony /*iudex suspectus*/.

III. Jak wynika z uprzednich rozważań w świetle aktualnego stanu prawnego nie ma wyraźnej podstawy wyłączenia sędziego, który w jakimkolwiek stadium postępowania karnego brał udział w podejmowaniu postanowień w kwestii tymczasowego aresztowania, od udziału w rozstrzy-

ganiu wniosku o odszkodowanie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie tej samej osoby.

Niemniej jednak udział takiego sędziego w orzekaniu w sprawie o odszkodowanie kłóciłby się z zasadą bezstronności sędziego. Orzekanie o tymczasowym aresztowaniu, a następnie o następstwach jego oczywistej bezzasadności, byłoby sprzeczne z art. 4 § 1 k. p. k., czego glosowana uchwała nie dostrzega.

Należało zatem poszukać wyjścia z tej sytuacji, dla uniknięcia choćby teoretycznego zarzutu niewyłączenia się przez sędziego.

Po raz pierwszy wyjście takie wskazał SN w postanowieniu z 10 marca 1979 r. II KZ 25/79, stając na stanowisku, że „Pomiędzy wnioskodawcą, który na podstawie art. 487 § 1 k. p. k. wystąpił o odszkodowanie, a sędzią biorącym udział w każdym stadium postępowania karnego w podejmowaniu postanowień co do zastosowania, przedłużenia lub utrzymania w mocy tymczasowego aresztowania w stosunku do tego wnioskodawcy istnieje stosunek tego rodzaju, który w myśl art. 31 § 1 k. p. k. powoduje wyłączenie sędziego od udziału w sprawie o odszkodowanie z tytułu oczywiście niesłusznego tymczasowego aresztowania”⁵.

Pogląd ten powtórzył SN w postanowieniu z 4 lutego 1983 r. IV KZ 2/83, stwierdzając, iż „Wyłączenie sędziego w myśl art. 31 § 1 k. p. k. powinno mieć miejsce także wtedy, gdy sędzia biorący udział w rozstrzygnięciu sprawy o odszkodowanie z tytułu oczywiście niesłusznego tymczasowego aresztowania brał udział w podejmowaniu postanowień w przedmiocie tymczasowego aresztowania, co do którego wnioskodawca twierdzi, że było ono oczywiście niesłuszne”⁶. Orzeczenie to zostało zaaprobowane przez M. Cieślaka i Z. Dodę⁷. Autorzy ci potraktowali pojęcie „stosunku osobistego” w sposób szeroki, twierdząc iż należy to pojęcie traktować „w sposób funkcjonalny”. Nie mogli

jednak tego stanowiska wyprowadzić z brzmienia przepisu.

Pomimo takiego rozstrzygnięcia problemu, Sąd Najwyższy mając w sześć lat od drugiego zacytowanych orzeczeń taką samą sytuację proceduralną powziął „poważne wątpliwości” i przedstawił przytoczone w pkt I zagadnienie prawne rozszerzonemu składowi Sądu Najwyższego. Głosowana uchwała jest powtórzeniem poglądu wyrażonego w przytoczonych orzeczeniach, a w jej uzasadnieniu powtórzona została argumentacja postanowienia z 10 marca 1979 r. choć nie zawsze tymi samymi słowami. Podkreślić jednak trzeba, że w uzasadnieniu głosowanej uchwały Sąd Najwyższy poszedł dalej, stwierdzając, że sędzia w sytuacji, o której mowa w uchwale, nie czekając na wniosek strony, sam powinien żądać wyłączenia /art. 32 § 1 k. p. k.⁸.

Jednakże ze względu na kategorię stanowiska zajętego w głosowanej uchwale dziwić może, iż SN nie orzekł o jej wpisaniu do księgi zasad prawnych /art. 23 ust. 2 *in fine* ustawy o Sądzie Najwyższym/. Byłoby to konsekwentne doprowadzenie sprawy do końca. Natomiast niewpisanie uchwały do księgi zasad prawnych ogranicza jej znaczenie, gdyż po prostu nie jest ona wiążąca w żadnej innej sprawie, ani dla Sądu Najwyższego, ani dla innych sądów. To poważny mankament.

Powstaje zatem problem, czy uchwała może mieć zastosowanie również w innych sytuacjach: po pierwsze w razie roz-

strzygnięcia wniosku o odszkodowanie w wypadku wznowienia postępowania lub rewizji nadzwyczajnej, gdy oskarżony został uniewinniony lub skazany na podstawie łagodniejszego przepisu /art. 487 § 1 i § 2 k. p. k./, i po drugie w razie oczywiście niesłusznego zatrzymania.

Ta ostatnia kwestia powstała po nowelizacji art. 487 § 4 k. p. k., dokonanej przez art. 2 pkt 7 ustawy z 29 maja 1989 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego /.../, która uzupełniła przepis o dopuszczalności dochodzenia odszkodowania za oczywiście niesłusne zatrzymanie. Uważam, iż z uwagi na mniejszy ciężar gatunkowy zatrzymania /do 48 godzin, art. 207 k. p. k./, głosowana uchwała ma pełne zastosowanie do dochodzenia odszkodowania za oczywiście niesłusne zatrzymanie¹⁰.

Natomiast odnośnie pierwszej sytuacji, Sąd Najwyższy jak dotychczas się nie wypowiedział. Sądzę, że odpowiedź byłaby taka sama, jak w odniesieniu do dochodzenia odszkodowania za oczywiście niesłusne tymczasowe aresztowanie.

IV. Wracając na grunt głosowanej uchwały, w ostatecznym rachunku /choć można by twierdzić, że podjętej *praeter legem*/, należy uznać ją za słuszną co do istoty rozstrzygnięcia. Wszelako wyłączenie sędziego w sytuacji, której dotyczy uchwała, powinno być - moim zdaniem - wyłączeniem z mocy prawa i tak należy to zagadnienie unormować w nowym, przyszłym kodeksie postępowania karnego.

Leszek Ślugocki

Przypisy:

¹ Stan prawny z chwili podejmowania uchwały.

² Od wejścia w życie ustawy z 13 czerwca 1990 r. o powołaniu sądów apelacyjnych /.../, Dz. U. Nr 53, poz. 306.

³ Postanowienie to cytuję w mojej glosie do wyroku SN z 31 marca 1988 r. II KR 36/88, opublikowanej w Informacji Prawniczej. Materiały szkoleniowe z zakresu prawa karnego, nr 4-6 z 1989 r., poz. 215, na s. 110.

- ⁴ Kodeks postępowania karnego. Komentarz, pod red. M. Mazura, wyd. II, Warszawa 1976, s. 90-91, tezy 4 i 8 do art. 31 § 1. Tak przyjmuje to Mały komentarz do kodeksu postępowania karnego, M. Lipczyńskiej i R. Ponikowskiego, Warszawa 1986, s. 54, teza II do art. 31.
- ⁵ OSNKW 1979, z. 6, nr 73.
- ⁶ OSNPG 1983, z. 5, nr 56.
- ⁷ Kierunki orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie postępowania karnego /lata 1980-1983/, „Palestra” 1984, nr 10, s. 31.
- ⁸ Głosowana uchwała podjęta została w Izbie Wojskowej SN, jednakże jej znaczenie dotyczy również sądownictwa powszechnego z uwagi na ogólny charakter rozważanego i rozstrzygniętego zagadnienia prawnego.
- ⁹ Dz. U. Nr 34, poz. 180.
- ¹⁰ W dniu podejmowania uchwały /6 kwietnia 1989/ problem ten jeszcze nie istniał. Możliwość wypłaty odszkodowania za oczywiście niesłuszne zatrzymanie wprowadziła dopiero ustawa z 29 maja 1989 r.